

пише с изразитим талентом за остваривањем синтезе функционалне у различитим аспектима научног проучавања културног наслеђа српског XVIII и XIX века.

Зорица В. Несторовић*

Универзитет у Београду – Филолошки факултет
Катедра за српску књижевност са јужнословенским књижевностима
Студентски трг 3
11000 Београд

УДК 001.32(497.11)“1886/1947” (043.5)

Присјуйне беседе српских академика (1886–1947), књ. 1,
уредник Миро Вуксановић, Београд, Српска академија
наука и уметности, 2020, 465 стр,
[27] стр. са табалама

Едиција *Присјуйне беседе српских академика* покренута је са циљем да се прикупе и обједињено објаве приступне беседе српских академика од оснивања Српске краљевске академије (СКА) 1886. па до данас, тачније до 2013. године. Од избора 2015. беседе новоизабраних академика објављују се у едицији *Академске беседе*. Две главне целине у оквиру едиције обухватају беседе из периода Српске краљевске академије (1886–1947) и беседе које су се одржавале од 1971. године па надаље. Треба подсетити да је Основни закон Краљевско-српске академије од 1. новембра 1886. имао одредбу о приступној беседи као услову за ступање у пуноправно чланство редовних или правих чланова Академије. Изабрани академик стицао је сва права „кад на свечаном скупу буде проглашен и кад из области оне Академије за коју је изабран прочита своју расправу или изложи своје уметничко дело”. Од обавезе држања беседе били су изузети „академици ван Србије”, односно „академици који нису српски грађани”, који су могли да пошаљу изјаву „којом се примају чланства Академије”. Обавеза саопштавања академске беседе била је на снази до доношења Закона о Српској академији наука 1947. године, да би институт

* zorica.nestorovic@fil.bg.ac.rs

академске беседе био обновљен у Српској академији наука и уметности почетком седамдесетих година двадесетог века.

О едицији академских беседа брине Академијски одбор за историјат и објављивање академских беседа који је оформљен 2019. на основу одлуке Председништва САНУ. По један члан Одбора примљен је из сваког одељења САНУ а за председника је именован академик Миро Вуксановић.

У оквиру едиције *Присјутне беседе српских академика (1886–1947)* изашла је крајем 2020. прва књига. Обима је 465 страница и 27 страница са таблама великог формата, а штампана је као луксузно издање на сјајном кунстдрук папиру у тврдом пластифицираним картонском повезу. Објављена је као издање Председништва Српске академије наука и уметности.

У овој књизи први пут су окупљене и заједно штампане беседе 16 првих академика које је 1887. именовао краљ Милан Обреновић, као и свечане изјаве пет правих чланова, именованих 1888, који су живели ван Србије. То су били Јосиф Панчић, Димитрије Нешић, Јован Жујовић, Љубомир Клерић, Стојан Новаковић, Милан Кујунџић, Светислав Вуловић, Светомир Николајевић, Чедомиљ Мијатовић, Милан Ђ. Милићевић, Љубомир Ковачевић, Пантелија Срећковић, Љубомир Ненадовић, Матија Бан, Михаило Валтровић и Даворин Јенко, као и Франц Миклошич, Ватрослав Јагић, Валтазар Богишић, Иларион Руварац и Паја Јовановић који су живели ван Србије. Већина беседа била је првобитно штампана у серији *Глас Српске краљевске академије*. Пре тога су информације о њиховом саопштавању, односно читању, као и о пуноправном ступању академика у чланство Академије, редовно и подробно објављиване у *Годишњаку Српске краљевске академије*.

Књига *Присјутне беседе српских академика (1886–1947)* књ. 1, конципирана је на следећи начин. На њеном почетку налазе се *Уводна реч* председника САНУ Владимира С. Костића и уреднички предговор академика Мира Вуксановића, у којем је изложио најважније чињенице у вези са иницијативом и плановима за објављивање академских беседа и подсетио на праксу одржавања академских беседа која није била уједначена у свим историјским етапама Академије. Потом следи прегледан списак 109 чланова Српске краљевске академије (1886–1947), устројен азбучним редом у оквиру сваке од четири стручне академије. Име сваког академика допуњено је подацима о чланству, називом његове беседе и подацима о објављивању. Ваља подсетити да је Српска краљевска академија имала у свом саставу четири стручне академије: Академију природних наука, Академију филозофских наука, Академију друштвених наука и Академију уметности. Најзад, ређају се беседе првих 16 академика, од којих је сваки представљен портретном фотографијом, називом академије којој је припадао, основним биографским подацима и подацима о беседи и

њеном објављивању. У првој књизи су и факсимили писама-изјава првих 5 чланова који су изабрани на првој седници а живели су ван Србије. Њихове изјаве наведене су и у штампаном препису.

Све беседе у овој књизи „објављене су према њиховом првом издању без језичких, стилских, правописних и других измена – да би аутентичност текстова била у потпуности сачувана”. Беседе су неједнаког обима. Најобимнија је беседа Милана Кујунџића Абердара о вољи и слободи, док су беседе Клерића и Жујовића, рецимо, вишеструко краће. Беседа Светомира Николајевића није сачувана и никада није била објављена. Сачуван је само запис у „Годишњаку СКА” бр. 2 за 1888, стр. 175 да је академик Николајевић прочитао своју расправу *О реформацији VIII и IX века у Византији и о њеном утицају на вештине, школе и књижевности* у којој је „покушао да докаже да је тадашњи слободоумни покрет у Византији црпео хране у савременом културном покрету Арабљана” и да су реформе утицале „на вештине, школе и науке”.

Први председник СКА Јосиф Панчић приступну беседу није одржао већ је уместо ње упутио из болесничке постеље посланицу у којој је саопштио „неке мисли” које се односе на „ред и рад” Академије. Поручио је да Академија треба да се руководи истином и научном објективношћу, да ниједна наука не сме да буде надређена другој, да у Академијиним списима треба очувати чистоту језика и да би у почетку ваљало развијати науке које се односе на српство, словенство и уопште земље Балканског полуострва. Поред Панчића, у Академији природних наука били су још Димитрије Нешић, Љубомир Клерић и Јован Жујовић. Димитрије Нешић одржао је приступну академску беседу „Поглед на Лајбницову инфинитезималну методу”. У њој су изложени принципи на којима Лајбниц заснива своју методу и класичне филозофске расправе око тих основа, као и покушаји Њутна, Ојлера и Лагранжа да заснују инфинитезимални рачун на другим методама. Љубомир Клерић је у својој беседи „О компензацији вертикалног клатна” оспорио до тада важећу теорију Греемове компензације и изложио нову теорију о компензацији физичког клатна „као решени проблем”. Академик Јован Жујовић прочитао је своју академску беседу „О вулканима и последњим морима у Србији”. У овој геолошкој расправи он је на основу геолошких споменика реконструисао слику Србије у позном терцијеру и показао који су крајеви Србије били под морима а који под дејством вулкана.

У оквиру Академије философских наука беседе су одржали Стојан Новаковић, Милан Кујунџић Абердар, Светислав Вуловић и Светомир Николајевић. Стојан Новаковић је у својој беседи *Пронијари и башиџиџи* описивао властелу и имовинске односе у средњовековној Србији. Милан Кујунџић Абердар беседио је о вољи и слободи тако што је своју расправу поделио у две целине које се односе на ова два велика питања филозофије. Уз цитирање велике историјско-филозофске литературе

Абердар је закључио да су воља и слобода у јединству. Светислав Вуловић одржао је беседу *Појед на поезију нове српске књижевности до Бранка Радичевића* у којој је говорио о поезији нове српске књижевности до Бранка. То је заправо први део његове обимне расправе о Бранку Радичевићу која има четири одељка и целовито је објављена у „Гласу Српске краљевске академије”.

У оквиру Академије друштвених наука беседе су имали Чедомиљ Мијатовић, Милан Ђ. Милићевић, Љубомир Ковачевић и Пантелија Срећковић. Чедомиљ Мијатовић одржао је беседу *Госпођа Јела Балшићка*, у којој је говорио о госпођи Јели – кћери кнеза Лазара и жени Ђурђа Стратимировића Балшића – и о њеном управљању Зетом поред малолетног сина Балше почетком XV века. Милан Ђ. Милићевић је своју академску беседу *Народна библиотека у Београду* посветио српској националној библиотеци, док је Љубомир Ковачевић наименован на основу беседе: *О Немањи*, у којој је доказивао порекло Стефана Немање, почетак његове владавине и однос његов према Грчкој. Пантелија Срећковић проглашен је за правог члана на основу беседе *О Константину Теху* у којој је тумачио ко је био Константин Тех који је владао Бугарском у другој половини XIII века. За њега је то био пут тумачењу српске историје XIII века.

У Академији уметности беседе су држали Љубомир Ненадовић, Матија Бан, Михаило Валтровић и Даворин Јенко. Беседа Љубомира Ненадовића *Појед на поезију и њен утицај на човечанство* представља оду поезији, за коју Ненадовић сматра да је уздигла људско друштво из дивљаштва ка човечанству. Матија Бан је беседио *О Ивану Гундулићу* тако што је говорио о граду Дубровнику и дубровачкој књижевности, а потом о животу и раду Ивана Гундулића уз приказ његових дела, посебно *Османа*. Беседа Михаила Валтровића била је о *О старој српској црквеној уметности*, док је Даворин Јенко проглашен за правог члана Академије на основу музичких композиција, увертире *Милан* и увертире *Српкиња*.

Књига *Присјуйне беседе српских академика (1886–1947) књ. 1*, у којој су обједињене беседе првих српских академика, од великог је значаја за историју српске науке и културе. Она несумњиво пружа увид у стање наука и уметности у Србији с краја XIX века и значајно доприноси формирању целовите слике о Академији и развоју наука у њој.

Сања Д. Степановић Тодоровић*

Српска академија наука и уметности

Библиотека

Кнеза Михаила 35

11000 Београд

* sana.skpanovic@bib.sanu.ac.rs